

УДК 116:378.048.2+374.1

ПОЗААКАДЕМІЧНА ОСВІТА – НОВА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

NON-ACADEMIC EDUCATION – A NEW PHILOSOPHY OF EDUCATIONAL ACTIVITY

Г. В. Жукова

Актуальність дослідження. Система освіти покликана готувати підростаюче покоління до ефективної діяльності та забезпечувати можливість вільного вибору професії у дорослому житті. Для забезпечення актуальності та своєчасності освіти необхідно безперервно адаптувати ресурси освіти до умов життєдіяльності. В цьому і полягають процеси адекватної організації, управління, змісту і технологій освіти.

Постановка проблеми. Чи можливо перетворення інструментів і механізмів сучасної освіти у вільний вибір особистістю змісту і форм навчання?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Позаакадемічна освіта в найбільшій мірі здатна задовольнити освітні потреби різних груп населення, які не завжди пов'язані з їх професійним ростом. Особливості та відмінності позаакадемічної освіти від академічної та нетрадиційні підходи до організації навчально-пізнавальної діяльності означені у Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, Постанові Про підсумки оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України, працях вітчизняних та зарубіжних авторів.

Постановка завдання
Позаакадемічна освіта спрямована на досягнення певних навчальних цілей та охоплює всі форми навчання, розвитку яких свідомо сприяють учні, створюючи різноманітні навчальні

Urgency of the research. The education system is intended to prepare the younger generation for effective work and provide the opportunity to freely choose a career in an adult's life. To ensure the relevance and timeliness of education, it is necessary to continuously adapt educational resources to living conditions. This is the process of adequate organization, management, content and technology education.

Target setting. Is it possible to transform the tools and mechanisms of modern education in the free choice of the individual content and forms of education?

Actual scientific researches and issues analysis. Non-academic education is most capable of meeting the educational needs of different groups of people, which are not always related to their professional growth. The peculiarities and differences of non-academic education from academic and non-traditional approaches to the organization of educational and cognitive activities are specified in the National report on the state and prospects of education in Ukraine, the Resolution on the results of the evaluation of the performance of scientific institutions of the National Academy of Sciences of Ukraine, and the works of domestic and foreign authors.

The research objective. Non-academic education, aimed at achieving certain educational goals, encompasses all forms of learning, the development of which is deliberately promoted by students, creating a variety of

ситуації. Вона, на відміну від академічної, не повинна бути загальною, послідовною, стандартизованою.

Виклад основного матеріалу. Основними принципами позаакадемічної освіти, відповідно досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених та українських державних програм є: орієнтація навчання на задоволення актуальних потреб його суб'єктів; зв'язок з практикою, який проявляється в спрямованості на здобуття життєвих навичок і підготовку до активної участі в житті суспільства; наявність мобільних гнучких програм, індивідуальних освітніх стратегій, спрямованих на вираження, прийняття і повагу індивідуальних особливостей. Фундаментом позаакадемічної освіти є діяльнісна парадигма, яка висуває в якості головної мети розвиток особистості учня на основі освоєння універсальних способів діяльності, подолання консервативних відносин в освіті, зростання креативності, орієнтованої на інновації.

Висновки. Становлення позаакадемічної освіти виступає як соціокультурний феномен, що відображає зростаючу потребу в отриманні різноманітних освітніх послуг. Ця освітня система володіє ознаками організованості, систематичності, додатковості по відношенню до вже наявних знань, отриманих особистістю за межами академічної освітньої системи.

Ключові слова: позаакадемічна освіта, філософське освоєння світу.

educational situations. It, unlike the academic, should not be general, consistent, standardized.

The statement of basic material. The main principles of non-academic education, respectively, of research of domestic and foreign scientists and Ukrainian state programs are: orientation of training to meet the actual needs of its subjects; communication with practice is manifested in the focus on learning life skills and preparation for active participation in society; availability of mobile flexible programs, individual educational strategies aimed at expressing, accepting and respecting individual characteristics. The foundation of non-academic education is an activity paradigm, which protests as a main goal the development of the student's personality through the development of universal ways of working, overcoming conservative relations in education, and creativity-oriented innovation.

Conclusions. The emergence of non-academic education serves as a socio-cultural phenomenon, reflecting the growing need for various educational services. This educational system has signs of organization, systematicity, and additionality in relation to existing knowledge acquired by a person outside the academic educational system.

Keywords: non-academic education, philosophical development of the world.

Актуальність теми дослідження. Глобальні проблеми в суспільстві надають особливої гостроти завданням розвитку людини як суб'єкта соціальної творчості, особистості, що володіє високим рівнем інтелектуальної та суспільної активності. Ця ситуація викликає протиріччя в системі освіти між стрімким розвитком інформатизації і сферою освіти,

не пристосованою до прискореного темпу зміни умов. Усвідомлення кризи в освіті привело до пошуків нових шляхів і напрямів, що дозволяють особистості стати конкурентоспроможною, ініціативною, бути готовою навчатися протягом усього життя.

Постановка проблеми. Освітні заклади, поряд з іншими агентами соціалізації, визначають ідентичність людини, можливості особистого, громадянського та професійного вибору. Їх основною місією є формування креативного фахівця, здатного до саморозвитку, як професійного, так і особистісного. Сама організація освіти має ґрунтуватися на засадах створення продуктивної, а не репродуктивної системи передачі знань, яка означає переведення споживача знань в ініціативного творця. У світі зростає значимість освіти дорослих, немає країни, яка б не була зобов'язана різним граням освіти своїм технологічним, економічним, соціальним, культурним прогресом. Безперервний процес навчання має істотне значення у розвитку здібностей, в збагаченні знань, моральних цінностей, у вдосконаленні професійної кваліфікації та застосуванні її в нових умовах, в новому напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широке коло формування проблем освітньої системи в силу її багатоаспектного характеру базується на різних теоретичних підходах. Зокрема, різні аспекти даної проблеми знаходимо у працях В. Волковського [1], В. Долгочуба [2], З. Зайцевої [3], Б. Кшиша [12], Л. Мальцева [5], Н. Петрової [2], К. Робінзона [13], О. Скиби [10], В. Стадника [11].

Постановка завдання. Виклики суспільства, спричинені економічним зростанням щодо розвитку освіти, пов'язані зі зміною її статусу в системі активної життєдіяльності особистості та потребують невідкладних відповідей. Мова йде про нове бачення суспільної ролі освіти, її змісту, технологій здійснення, поглядів на шляхи подальшого розвитку. Відбувається зміна традиційних засобів навчання, яка призводить до трансформації взаємовідносин у освітньому середовищі на принципах суб'єктності, що обумовлює кардинальні зміни у світоглядних орієнтаціях, цінностях і психології людей. Отже, завданням нашого дослідження є обумовлення вагомої ролі позаакадемічної світи, як актуального виду освіти.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі в зв'язку з геополітичними, економічними та соціокультурними змінами підвищуються роль набуття якісної і актуальної освіти. До професійних компетентностей фахівця стали пред'являтися більш жорсткі вимоги. Види освіти, які не є академічними, владно входять у сучасний навчальний процес, несуть з собою нові норми і правила, змінюють забезпечення

освіти, технології навчання, форму проведення занять, як в навчальний, так і в позанавчальний час.

Доцільність дослідження новітньої освітньої системи набуває особливої значущості у сучасних соціокультурних умовах, коли відбувається превалювання однобічного та спрощеного ставлення особистості до дійсності, що призводить до руйнування ідеальних суспільних норм. Потреба підвищення довіри до результатів освіти спричинила появу Методики оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України, що була затверджена у березні 2017 року [6]. В оцінюванні протягом 2017–2018 року брали участь експертні комісії, третину з яких репрезентували представники позаакадемічних установ [1, 1], що показує високий рівень удосконалення професійної кваліфікації, здобутої в установах, які не відносяться до академічних.

Розкриваючи сутність диференційованого підходу до занять фізичного виховання студентів закладів вищої освіти, В. Стадник схарактеризовує заняття фізичною культурою у вільний від навчання час, як позаакадемічні. Вчений відзначає необхідність повсякчасного впровадження об'єднаних комплексних академічних та позаакадемічних програм. Він наголошує на тому, що позаакадемічні заняття є більш ефективними, бо вони є непримусовими, необов'язковими. Основною їх позитивною рисою є забезпечення удосконалення значущих якостей студентів [11].

Питання філософсько-практичного освоєння світу зацікавило дослідника Л. Мальцева, який розглядав репрезентативний напрям дослідження соціокультурної діяльності. Він зазначив, що позаакадемічним проявом культури є масовість. На його думку, джерелами позаакадемічної діяльності є натхнення, відтворене емоційно-чуттєвим світу людини та реально існуючими відносинами між особистістю і навколишнім світом. Здатність перетворення, руху, змін, протилежності начал, переходу з одного стану в інший є ознакою проникнення людини в основи буття [5, с.3].

Як наукова категорія поняття “позаакадемічна освіта” розглядається в працях польського вченого Б. Кшиша. Він формулює академічну і позаакадемічну види освіти як центральні взаємопов'язані світи науки. Б. Кшиш наголошує на необхідності підняття у суспільстві і державі значення позаакадемічної науки як мобільної і актуальної ланки освітньої системи. На його думку, трансформації, що відбуваються у позаакадемічній структурі прогресивно впливають на екстремальне формулювання науки і ліквідацію метафізики. Позаакадемічна освіта відповідно є практичним і обов'язковим фундаментом науки. Дослідник обґрунтовує теорему

існування світу науки як багаторівневих та взаємозалежних відносин академічної та позаакадемічної видів освіти, що впливають на людський інтелект [12].

Розглядаючи природу позаакадемічної науки, З. Зайцева вбачає її в українському науковому русі, якому притаманна двоцентровість. Сповідування автономії вченими та науковими інституціями Києва і Львова привело на початку ХХ століття до вдаваного панування ідеалу чистої науки, створюючи конгломерат інтелектуального світу з політичним. Відтворення наукових кадрів, кристалізація наукових шкіл надали поштовх до зародження самої ідеї позаакадемічної освіти [3, с.29].

У Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (2016 р.) важливим параметром науково-методологічного та методичного супроводу означено модернізацію освіти. Під час дослідження наукової та інноваційної діяльності в Академіях наук України було виявлено десяту частину працівників-сумісників із позаакадемічних організацій. Тобто далекоглядна політика створення майбутнього знання включає в себе людей, які не просто знають про позаакадемічну освіту, а впроваджують її практичні основи в теоретичну концепцію [7, с.25].

Під час дослідження гендерного підходу в освіті, який дослідники Київського інституту гендерних досліджень означили прихованим навчальним планом, виявилось, що основними його компонентами є позаакадемічне навчання, організація та процес. Автори передусім наголошують на силі впливу цього гендерного підходу, як позаакадемічного навчального плану, вважаючи його дієвішим за академічний. Організація академічної освіти диктує жіночі й чоловічі ролі, обмежуючи повноцінний розвиток особистості. Впровадження позаакадемічної освіти забезпечить розширення життєвого простору для розвитку індивідуальних здібностей учнів та вивільнення мислення педагогів від статево-рольових трафаретів [8, с.475].

У Проекті Концепції модернізації наукової діяльності наголошено на тому, що виконання організаційно-методичних завдань можливе тільки за умови організації взаємодії та координованості роботи внутрішніх, академічних, та зовнішніх, позаакадемічних, сфер як суб'єктів наукової діяльності. Параметрами вивчення академічних реалій є віце-президент з наукової діяльності, Управління фундаментальних і прикладних досліджень, Інститут проблем державного управління та місцевого самоврядування, Управління аспірантури, Інститути, кафедри, науковці з числа викладачів кафедр. Практичними позаакадемічними полями виокремлюється Адміністрація Президента України, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України, Національні агентства України з питань

державної служби, обласні, районні ради. Суб'єктивною стороною взаємовідносин з дійсністю академічної та позаакадемічної освіти є пошук шляхів залучення особистості до навчання, діалектичний зв'язок пізнання і відношення, виокремлення освітніх потреб особистості та питань творчої освітньої діяльності [4, с.9].

Всесвітньо відомий експерт з питань освіти, англійський вчений Кен Робінсон наголошує на необхідності революційної зміни парадигми освіти з академічної на позаакадемічну. Причинами перебудови є економічні і культурні зміни в суспільстві двадцять першого століття, які розкривають інтелектуальний потенціал соціуму. Економічний імператив нашого часу розкриває просвітницький погляд на редуکتивні міркування та знання. Вчений озвучує таку точку зору, що глибоко в генофонді державної освіти існують два типи інтелектів, академічні та позаакадемічні. Наслідком цього є те, що багато блискучих людей думають, що вони не можуть змінити свою професійну орієнтацію, погляди, склад розуму. Особистості з позаакадемічним інтелектом ризикують, змінивши свою життєву позицію і, в багатьох випадках виграють, знайшовши своє душевне покликання в кардинально іншій сфері діяльності [13].

Питання здобуття освіти і її застосування загострюється відповідно представлення знань в сучасну інформаційну епоху. Знання, яке потребує суспільство поділяється за типом на інструментальне і рефлексивне та за адресатом на академічне і позаакадемічне. Відповідно знання поділяється на чотири типи: професійне, прикладне, публічне та критичне. Отже, отримана професійна академічна освіта є інструментальним знанням, отриманим в академічному закладі. Прикладне та публічне знання може передаватися, як до академічної, так і позаакадемічної аудиторії за допомогою інструментальних та рефлексивних знань. Філософські знання на основі критичного переосмислення є рефлексивним знанням для студентів академічного навчання [10].

Розглядаючи ідею суспільності в Україні, В. Волковський зазначає важливість позаакадемічних авторів, на яких він спирався і критично аналізував їх роботу. Цінним для нашого дослідження є те, що він провів філософську лінію від публіцистичної діяльності початку ХІХ століття до сучасних інтернет-проектів. Позаакадемічні автори завжди працюють на забезпечення публічності історичних фактів і політично-філософських теорій. На думку вченого, журналісти і письменники, не визнані академічною спільнотою, виробляють сучасну державність, інколи супроводжуючи цей процес інформаційною війною [1, с.99].

У процесі розгляду поняття позаакадемічна діяльність, вчені В. Долгочуб і Н. Петрова виявили, що це така діяльність, яка не має ніякого

стосунку ні до академічної, ні до професійної академічної освіти. Кожний життєвий чи освітній факт потребує розгляду відповідно його неоднорідності, яскраво чи слабо виражених границь між структурними складовими, як специфічного способу пізнання дійсності [2].

Проблема позаакадемічної освіти актуалізується, особливо останнім часом, у зв'язку зі зміною демографічної ситуації в світі, окресленням тенденцій громадського життя не тільки в Україні, але і за кордоном: зміна структури вікових груп населення; збільшення тривалості життя; глобальні виклики, які проявляються в освіті, економіці та перенаселенні планети; мобільність населення; розрив між добробутом і бідністю населення, посилення нерівності між соціальними верствами; зміна характеру домінування роботи в житті людей; актуалізація місця жінок на ринку зайнятості; перехід в статус суспільства, яке завжди навчається; зміна вимог до освітніх досягнень; розширення всесвітньої інформаційної павутини, цифрова революція; зміна ролі держави у соціальному устрої, форм участі в політичному житті; зміна структури сім'ї, ослаблення соціальних зв'язків; еволюція цінностей.

Висновки. Отже, поява і розвиток інтеграційних тенденцій у світовому освітньому просторі, таких, як приєднання України до Болонських домовленостей, глобалізація освіти, зміни у отриманні професійної освіти, передбачають створення умов, які б забезпечили підвищення якості вищої освіти та конкурентоспроможності українських фахівців на світовому ринку праці. Соціокультурні зміни у суспільстві та активний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій надали доступ до різноманітних засобів навчання, мережі Інтернет, індивідуальних комп'ютерів удома та в позанавчальний час. Сучасні чинники життєдіяльності виступають викликом в перетворенні системи професійної освіти, змушуючи її змінюватися у відповідь, по-іншому ставитися до питань організації позаакадемічної освіти як одного з дієвих і мобільних засобів отримання нового знання.

Список використаних джерел:

1. Волковський, ВП., 2017. 'Ідея суспільності: політична філософія в Україні XIX століття', *НАН України, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди*. Київ : *Академперіодика*, 264 с.
2. Долгочуб, В., Петрова, Н., 2016. 'Прояви локальності в позаакадемічній реконструкції української традиційної культури', *Народна творчість та етнологія*, № 5, с. 18–22.
3. Зайцева, ЗІ., 2007. 'Інституціоналізація української науки наприкінці XIX – на початку XX століття. Автореф. дис. ... докт. істор. наук: 07.00.01', *Національна академія наук України, Інститут історії України*, Київ, 40 с.
4. 'Концепція модернізації наукової діяльності. Проект', 2015. Доступно:

- <<http://academy.gov.ua/pages/osn/7/files/4c3959d3-1d4d-40f4-a65e-4662e8d9129c.pdf>> [Дата звернення 13 Жовтня 2018].
5. Мальцев, ЛЛ., 1995. 'Молодіжна культура як предмет філософсько-естетичного аналізу. Автореф. дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.04', *Національна академія наук України*, Київ, 23 с.
 6. 'Методика оцінювання ефективності діяльності наукових установ Національної академії наук України', 2013. Доступно: <http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/metodyka_text.pdf > [Дата звернення 16 Жовтня 2018].
 7. Кремень, ВГ., ред., 2016. 'Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні', *Національна академія педагогічних наук України*, Київ : *Педагогічна думка*, 448 с.
 8. 'Основи теорії тендеру : Навчальний посібник', 2004. *Київський інститут гендерних досліджень*, Київ : "К.І.С.", 536 с.
 9. 'Постанова Про підсумки оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України', 2018. Доступно: <<http://www.nas.gov.ua/legaltexts/DocPublic/P-180711-241-0.pdf>> [Дата звернення 15 Жовтня 2018].
 10. Скиба, ОП., 2016. 'Особливості розвитку наукового пізнання в інформаційну епоху: методологічний аналіз', *Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія, № 1 (23)*, с. 73–81.
 11. Стадник, ВВ., 2015. 'Диференційований підхід до використання позаакадемічних форм занять у фізичному вихованні студентів вищих навчальних закладів технічного профілю. Автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вихов. і спорту України: 24.00.02', *Львівський державний університет фізичної культури*, Львів, 20 с.
 12. Krzych Bartłomiej, K., 2017. 'Gdy nauka staje się grą... (De) konstruktywnie i krótko o pewnych regułach świata akademii', *Ur journal of humanities and social sciences, nr 2(3)*, p. 133–145.
 13. Robinson, Ken, 2008. 'Changing Education Paradigms. Speech', Available at: <http://www.cfpscourseseb.com/pluginfile.php/1099/block_html/content/RSA%20%20Ken%20Robinson%20Lecture%20-%20transcript.pdf> [Accessed 10 October 2012].

References:

1. Volkovs'kyu, VP., 2017. 'Ideya suspil'nosti: politychna filosofiya v Ukrayini KHIKH stolittya (The idea of the public: political philosophy in Ukraine of the nineteenth century)', *NAN Ukrayiny, Instytut filosofiyi im. H. S. Skovorody*. Kyiv : *Akademperiodyka*, 264 s.
2. Dolhochub, V., Petrova, N., 2016. 'Proyavy lokal'nosti v pozaakademichniy rekonstruktsiyi ukrayins'koyi tradytsiynoyi kul'tury (Manifestations of localization in the nonacademic reconstruction of Ukrainian traditional culture)', *Narodna tvorchist' ta etnolohiya, № 5*, s. 18–22.
3. Zaytseva, ZI., 2007. 'Instytutsionalizatsiya ukrayins'koyi nauky naprykintsi KHIKH – na pochatku KHKH stolittya. Avtoref. dys. ... dokt. istor. nauk: 07.00.01 (Institutionalization of Ukrainian science in the late nineteenth and early twentieth centuries. Author's abstract. dis ... doc. history Sciences: 07.00.01)', *Natsional'na akademiya nauk Ukrayiny, Instytut istoriyi Ukrayiny*, Kyiv, 40 s.
4. 'Kontseptsiya modernizatsiyi naukovoyi diyal'nosti. Proekt (Concept of

- modernization of scientific activity. Project)', 2015. Dostupno: <<http://academy.gov.ua/pages/osn/7/files/4c3959d3-1d4d-40f4-a65e-4662e8d9129c.pdf>> [Data zvernennya 13 Zhovtnya 2018].
5. Mal'tsev, LL., 1995. 'Molodizhna kul'tura yak predmet filosof's'ko-estetychnoho analizu. Avtoref. dys. ... kand. filosof. nauk: 09.00.04 (Youth culture as a subject of philosophical and aesthetic analysis. Author's abstract. dis ... Candidate philosopher. Sciences: 09.00.04)', *Natsional'na akademiya nauk Ukrainy*, Kyiv, 23 s.
 6. 'Metodyka otsynuyannya efektyvnosti diyal'nosti naukovykh ustanov Natsional'noyi akademiyi nauk Ukrainy (Methodology for evaluating the effectiveness of scientific institutions of the National Academy of Sciences of Ukraine)', 2013. Dostupno: <http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/metodyka_text.pdf> [Data zvernennya 16 Zhovtnya 2018].
 7. Kremen', VH., red., 2016. 'Natsional'na dopovid' pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini (National report on the state and prospects of education in Ukraine)', *Natsional'na akademiya pedahohichnykh nauk Ukrainy*, Kyiv : *Pedahohichna dumka*, 448 s.
 8. 'Osnovy teorii tenderu : Navchal'nyy posibnyk (The bases of the theory of tender : A Manual)', 2004. *Kyyivs'kyi instytut hendernykh doslidzhen'*, Kyiv : "K.I.S.", 536 s.
 9. 'Postanova Pro pidsumky otsynuyannya efektyvnosti diyal'nosti naukovykh ustanov NAN Ukrainy (Resolution on the results of the evaluation of the effectiveness of scientific institutions of the National Academy of Sciences of Ukraine)', 2018. Dostupno: <<http://www.nas.gov.ua/legaltexts/DocPublic/P-180711-241-0.pdf>> [Data zvernennya 15 Zhovtnya 2018].
 10. Skyba, OP., 2016. 'Osoblyvosti rozvytku naukovooho piznannya v informatsiyu epokhu: metodolohichnyy analiz (Peculiarities of the development of scientific knowledge in the information age: methodological analysis)', *Visnyk NAU. Seriya: Filosofiya. Kul'turolohiya, № 1 (23)*, s. 73–81.
 11. Stadnyk, VV., 2015. 'Dyferentsiyovanyy pidkhid do vykorystannya pozaakademichnykh form zanyat' u fizychnomu vykhovanni studentiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv tekhnichnoho profilyu. Avtoref. dys. ... kand. nauk z fiz. vykhov. i sportu Ukrainy: 24.00.02 (The differentiated approach to the use of non-academic forms of training in the physical education of students of higher educational institutions technical profile. Author's abstract. dis ... Candidate Sciences of Phys. editions and sport of Ukraine: 24.00.02)', *L'vivs'kyi derzhavnyy unyversytet fizychnoyi kul'tury*, L'viv, 20 s.
 12. Krzych Bartłomiej, K., 2017. 'Gdy nauka staje się grą... (De) konstruktywnie i krótko o pewnych regułach świata akademii (When science becomes a game ... (De) constructively and briefly about certain rules of the academy world)', *Ur journal of humanities and social sciences, nr 2(3)*, p. 133–145.
 13. Robinson, Ken, 2008. 'Changing Education Paradigms. Speech', Available at: <http://www.cfpscourseseb.com/pluginfile.php/1099/block_html/content/RSA%20Ken%20Robinson%20Lecture%20-%20transcript.pdf> [Accessed 10 October 2012].